

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ

แนวทางการมีส่วนร่วมของเครือข่ายในกระบวนการ ประชาคมจังหวัดขอนแก่น

โดย

1. นายสมภพ บุนนาค
2. นายรัชชัย รื่นรมย์สิริ
3. นายจินดา เจริญสุข
4. นายบุญเลียง สุตตะชา
5. นางสาวภา มบุญศักดิ์
6. นางสาวอุไรรัตน์ ช้างทรัพย์
7. นางสาวยุพา พรอมธรรม
8. นางสาวประภาวดี แสนสีลา
9. นางสาวศิริกานต์ ส่งเสริม
10. นายปวิวัติ เถลิมาชาติ
11. นายสุพจน์ สิงคะจันทร์
12. นายเกรียงศักดิ์ ภูศรีโสม

ระยะเวลาดำเนินการ 1 กันยายน 2545 – 30 ธันวาคม 2548

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ประชาคมจังหวัดขอนแก่นก้าวคืบคลานมาโดยได้รับการสนับสนุนอุปถัมภ์ (sponsorship) จากรัฐ ทั้งในรูปของงบประมาณสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ จึงเป็นเงื่อนไขของรัฐ ซึ่งได้สร้างให้เกิดการยอมรับแนวคิดประชาคมที่มาจากฐานอุดมการณ์ของ “รัฐ” ว่าด้วยการเรียกร้องความสามัคคี ร่วมมือกันด้วยการใช้รูปแบบพหุภาคี จึงทำให้ประชาคมไม่สามารถมองเห็นปัญหา ร่วมกันได้ นั่นคือไม่ได้เริ่มต้นด้วยการเห็นปัญหาร่วมกันบนความคิดความเชื่อและจุดยืนทางอุดมการณ์เดียวกัน สิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อไม่ได้เริ่มต้นด้วยตนเอง คือ การขาดอำนาจและความเป็นอิสระ ในการตัดสินใจ การนำเสนอประเด็นเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมจะอิงเหตุผลว่า เป็นนโยบายของรัฐ และ/หรือ เป็นวาระแห่งชาติ ในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันจึงสะท้อนให้เห็นถึงเบื้องหลังของการยึดถือประโยชน์ (interests) ของตนเอง โดยการสร้างความสัมพันธ์บนพื้นที่สาธารณะ (public sphere) ของประชาคมเป็นเพียงหน้าฉากเท่านั้น ในขณะที่ปัญหาเรื่องอำนาจนำพองเน้นเสีย ปัญหาของชาวสลัมในเขตเทศบาล ที่เป็นปัญหาใกล้ตัว และเป็นรูปธรรม ไม่สร้างความตระหนักให้เกิดกับประชาคมจังหวัดขอนแก่น

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาของการพัฒนากระบวนการประชาคมจังหวัดขอนแก่น ยังมีใช้ เป็นกลุ่มพลังที่จะผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ได้โดยตรง การมีส่วนร่วมจะขึ้นอยู่กับ สถานการณ์ ความสนใจ หรือประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับ แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วม การสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน เครือข่ายต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แบ่งปันกัน ทั้งในทางความคิด วิธีการ และทรัพยากร ที่สามารถจะแลกเปลี่ยนให้กันและกันได้อย่างยุติธรรม และหากความร่วมมือ นั้นสามารถพัฒนาไปสู่การกำหนดแผนและนโยบายตลอดจนยุทธศาสตร์และยุทธวิธีได้อย่าง สอดคล้องต้องกัน ความเข้มแข็งและความยั่งยืนจึงจะเกิดขึ้นอย่างแท้จริง

งานการศึกษานี้มอบส่วนดีให้กับพลังประชาสังคมทั้งมวลในหล้า

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความร่วมมือจากประชาสังคมจังหวัดขอนแก่น กลุ่มพันธมิตร เครือข่าย บุคคลต่าง ๆ ที่เคลื่อนไหวและเชื่อมั่นในประชาสังคม ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ได้ให้ทุนเพื่อศึกษาวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณคณะกรรมการทุก ๆ ท่าน เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องจากโครงการ และจากคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน ภาคอีสาน ที่ได้สละเวลา ติดตาม ประเมินผล การดำเนินงานของทีมวิจัยอย่างอดทน อีกทั้งยังได้ให้ความรู้ ร่วมแลกเปลี่ยนมุมมอง ประสบการณ์ การวิเคราะห์ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งกับทีมงานวิจัย

ขอขอบคุณนักวิจัยทุกท่านที่ได้ร่วมกันศึกษาวิจัยจนสำเร็จลุล่วงได้ตามวัตถุประสงค์

ท้ายสุดนี้ ขอกราบขอบพระคุณบุคคลต่าง ๆ ที่เอื้ออ้าถึงและอาจตกหล่นที่ไม่ได้เอ่ยถึง ที่ได้ให้ข้อมูล ให้ความรู้ ให้ทัศนคติ มุมมอง อันเป็นประโยชน์ที่จะสร้างการมีส่วนร่วม สร้างความเข้มแข็งของประชาคมจังหวัดขอนแก่นอย่างยั่งยืน

ทีมวิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ก
คำอุทิศ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย	1
1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
2. วิธีดำเนินการวิจัย	4
3. ขอบเขตของการวิจัย	5
4. กรอบแนวคิดในการวิจัย	6
5. ข้อจำกัดของการวิจัย	8
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 สถานการณ์และบริบทที่เกี่ยวข้องในกระบวนการประชาคมจังหวัดขอนแก่น	9
1. ประชาคมสังคม	9
2. ประชาคมจังหวัดขอนแก่น	10
บทที่ 3 ลักษณะ สภาพะ การก่อเกิด และบริบทของเครือข่าย	13
1. กลุ่มงานด้านการมีส่วนร่วม เทศบาลนครขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น	13
2. เครือข่ายชุมชนเมืองนครขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น	14
3. เครือข่ายฟื้นฟูประชาสร้างสรรค์ อ.เมือง จ.ขอนแก่น	16
4. ชมรมชาวบ้านฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน ต.ม่วงหวาน อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น	17
5. เครือข่ายผู้บริโภคจังหวัดขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น	20
6. เครือข่ายเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อ.เมือง จ.ขอนแก่น	21
7. ชมรมชาวบ้านอนุรักษ์ลำน้ำพอง ต. อ.อุบลรัตน์ จ.ขอนแก่น	22
8. เครือข่ายปฏิรูปการศึกษานครขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น	24
9. งานด้านการมีส่วนร่วม โรงพยาบาลศูนย์จังหวัดขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น	25
10. เครือข่ายประชาชนต่อต้านทุจริตคอร์รัปชัน จังหวัดขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น	26

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 การปฏิบัติการสร้างรูปแบบแนวทางการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาคม จังหวัดขอนแก่นกับกระแสความเคลื่อนไหว	28
1. การจัดประชุมร่วมกับชมรมชาวบ้านฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน	28
2. การจัดประชุมร่วมกับเครือข่ายชุมชนเมืองนครขอนแก่น	29
3. การจัดเวทีเสวนาสังเคราะห์บทเรียนกระบวนการประชาสังคม ทางเลือกการ จัดระเบียบสังคมในกระแสโลกาภิวัตน์	29
4. การจัดประชุมร่วมกับเครือข่ายผู้บริโภค	30
5. การจัดประชุมร่วมกับเครือข่ายเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	30
6. การจัดประชุมร่วมกับชมรมชาวบ้านอนุรักษ์ลำน้ำพอง	31
7. การจัดประชุมร่วมกับเครือข่ายปฏิรูปการศึกษาในการเรียนรู้	31
8. การจัดประชุมร่วมกับเครือข่ายปฏิรูประบบสุขภาพโรงพยาบาลศูนย์ ขอนแก่น	31
9. การจัดประชุมร่วมกับเครือข่ายประชาชนต่อต้านทุจริตคอร์รัปชันจังหวัด ขอนแก่น	32
10. การจัดประชุมร่วมกับเครือข่ายฟื้นฟูประชาสร้างสรรค์	32
11. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับประชาคมจังหวัดเชียงใหม่	32
12. การจัดเวทีบทบาทคนท้องถิ่นกับปัญหาสาธารณะ	33
13. การจัดประชุมร่วมกับเทศบาลนครขอนแก่น	33
14. การจัดเวทีวิพากษ์สงครามตะวันออกกลาง	34
15. การจัดเวทีเสวนา ความคาดหวังประชาคมกับAPEC	34
16. การจัดเวทีเสวนา แนวทางการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาสังคมกับ สถานการณ์การเปลี่ยนแปลง	34
บทที่ 5 ผลการวิเคราะห์ รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาคมจังหวัดขอนแก่น	35
บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	40
เอกสารอ้างอิง	43
ภาคผนวก	44
ทีมวิจัย	46

สารบัญภาพ

หน้า

รูปภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัยภาพที่ 1

7

บทที่ 1

ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

สังคมไทยปัจจุบันไม่อาจหลีกเลี่ยงที่ทุกภาคส่วนนับแต่ปัจเจก กลุ่ม ชุมชน เครือข่าย จะต้องปฏิสัมพันธ์ มีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันในรูปแบบต่าง ๆ ด้านอาชีพ หน้าที่ การงาน ด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา อื่น ๆ หรือ เป็นเพราะปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น นับแต่ปัญหาส่วนบุคคล ปัญหาส่วนรวม ซึ่งในบางครั้งไม่สามารถที่จะแยกแยะถึงต้นตอสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นสาเหตุจากการได้รับผลกระทบด้านสาธารณะ หรือจากแผนงานนโยบายการพัฒนาต่างๆของรัฐ

ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ทางกายภาพ ได้แก่ความสัมพันธ์ ส่วนบุคคล หรือความสัมพันธ์ทางภูมิศาสตร์ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองต่อเมือง ภูมิภาคต่อ ภูมิภาค และประเทศต่อประเทศ ความสัมพันธ์ต่าง ๆ เหล่านี้ ได้สะท้อนนัยการปฏิสัมพันธ์ในความ แตกต่างทั้งชนชาติ ศิพพรรณและการดำรงอยู่ โดยฐานะของบุคคล กลุ่มบุคคล รวมทั้งสถาบันและ องค์กรต่างๆ ทั้งที่อยู่ภายในชุมชนเดียวกัน ภูมิภาคเดียวกัน ประเทศเดียวกัน และหรืออาจกล่าวรวม ได้ว่าอยู่ภายใต้บริบทเดียวกันในสังคมโลกทั้งมวล เช่นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มประชาชนพลเรือน กลุ่มประเทศกำลังพัฒนา และกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว หรือระหว่างประเทศที่ยากจนกับประเทศที่ ร่ำรวยที่วัดกันด้วย GDP (Gross Domestic Products) ซึ่งบางครั้งก็มีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อ ความสัมพันธ์ลักษณะเดียวกันภายในของแต่ละปัญหาด้วย เช่น คนยากจนกับคนที่ร่ำรวย คนที่มี อำนาจกับคนที่ไร้อำนาจ หรือแม้กระทั่งคนส่วนใหญ่ และคนส่วนน้อย (เช่นการแบ่งแยกชาติพันธุ์ กลุ่มชนกลุ่มน้อย) ทั้งนี้สุดแท้แต่ว่าแต่ละส่วนจะเรียบเรียงลำดับความสำคัญของแต่ละเรื่อง ก่อน หลัง กันอย่างไร เช่น การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ธุรกิจการค้า การศึกษาและวัฒนธรรม เป็นต้น

ที่ผ่านมา บทบาทและการะหน้าที่ในการกำหนดและกุมอำนาจบริหารจัดการมักจะตกอยู่ แก่ คน หรือ กลุ่มคน ที่ทรงอำนาจ หรือได้อำนาจมาด้วยวิถีทางตามลักษณะปกครองของแต่ละ สังคมประเทศ ดังนั้นการให้ความสำคัญของแต่ละเรื่องย่อมขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ทั้งส่วนตัวและ ส่วนรวมของสังคมประเทศนั้น ในบางแง่มุมหรือบางบริบท สำหรับผู้ที่ถูกกำหนดให้ต้องเกี่ยวข้อง หรือผู้มีอำนาจ ไม่ว่าจะสถานะใดก็ตาม อาจให้ความสำคัญกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะก็ย่อมได้ เช่น สนใจเฉพาะเรื่องที่จะรักษาอำนาจ และผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าเรื่องที่เป็นปัญหาของ ประชาชนมวลส่วนใหญ่ หรือแม้แต่น้อย อันเป็นหลักนิยมของผู้ครองประเทศโดยทั่วไป

อย่างไรก็ตาม ด้วยสถานการณ์ดังกล่าว แนวคิดเรื่องประชาสังคม หรือรูปแบบความสัมพันธ์แบบประชาสังคม ซึ่งถือกันว่าเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่ยอมรับกันมากที่สุดในกลุ่มประเทศประชาธิปไตยที่ยึดแบบอย่างการพัฒนาแบบเสรีนิยมตะวันตก จึงได้ถูกนำมาเสนอเพื่อค้นหาความสำคัญและความหมายในเชิงที่ว่า จะเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่จะช่วยให้ผู้คนที่มีความแตกต่าง ๆ กันจะสามารถดำรงอยู่ได้โดยสามารถจัดการบริหารความขัดแย้งที่จะต้องเกิดขึ้นจากความแตกต่างกันทั้งในเรื่องแนวความคิด และผลประโยชน์ อย่างหนึ่งอย่างใดและหรือสามารถที่จะกำหนดเป็นกรอบ กติกา แบบแผนของการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ที่จะเข้าใจถึงผลประโยชน์ร่วม และผลประโยชน์ที่แตกต่างกันในทางที่จะเกื้อกูลกัน ได้อย่างไร

แนวคิดเรื่องประชาสังคม ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการมีส่วนร่วมของภาคสังคมและภาคเอกชน ดังที่ได้กล่าวนี้ ภาคราชการได้ขานรับและเข้าไปช่วย “สนับสนุน” “จัดตั้ง” ประชาสังคมให้เกิดขึ้น และยังมีการประดิษฐ์คำว่า “ประชาคม” ให้มีความหมายว่า “ชุมชนที่ผู้อยู่อาศัยมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีส่วนเป็นเจ้าของชุมชนเท่า ๆ กับคนอื่นและมีความปรารถนาจะเป็นส่วนหนึ่งในการทำให้ชุมชนดีขึ้น อาจเป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ หรือจังหวัดก็ได้” (สุรางค์รัตน์ จำเนียรพล, 2544)

ในช่วงระยะเวลานั้น การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้เน้น “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยการใช้พื้นที่และชุมชนเป็นยุทธศาสตร์หลักในการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาประเทศภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุก ๆ ฝ่ายที่เรียกว่าพหุภาคี สศช.ได้มีโครงการนำร่องในการจัดตั้งประชาคมจังหวัดขึ้น จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดหนึ่งที่น่าร่องในการจัดตั้ง ประชาคมจังหวัดขอนแก่น (Khon Kaen Civic Assembly) ในลักษณะสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของบุคคล สถาบัน จากหลายภาคส่วน โดยในการจัดตั้งครั้งแรกนั้น ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ (ผู้อำนวยการสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในขณะนั้น) รับหน้าที่เป็นประธานประชาคมจังหวัดขอนแก่น โดย สศช.มีงบประมาณจำนวนหนึ่งสนับสนุนการทำกิจกรรม ส่วนสถาบันฯ ได้สนับสนุนในเรื่องของบุคลากร อุปกรณ์เครื่องใช้สำนักงาน การเป็นสำนักงานเลขานุการ และศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดขอนแก่น นับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา แต่หลังจากนั้น ประชาคมจังหวัดขอนแก่นได้เสาะหาแหล่งเงินทุนโดยใช้สถาบันสันติศึกษาเป็นหน่วยงานเจ้าของโครงการ จัดทำข้อเสนอโครงการต่อแหล่งทุนต่าง ๆ (เป็นเงินทุนระยะสั้นตามข้อเสนอโครงการแต่ละ โครงการ) ทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ เช่น Institute On Governance (IOG), Canadian International Development Agency (CIDA), Asia Foundation, กองทุนสิ่งแวดล้อม โดยเงินทุนที่ได้รับได้นำมาใช้ในการสนับสนุนกิจกรรมของประชาคมจังหวัดขอนแก่น

ในระยะแรกของการทำกิจกรรมของประชาคมจังหวัดขอนแก่นเพื่อปลูกและสร้างกระแสความเคลื่อนไหวทางสังคม เช่น การจัดเวทีเสวนา การประชุม สัมมนา การระดมความคิดเห็นตามสถานการณ์ของจังหวัดขอนแก่น และของประเทศ การให้ทุนเพื่อการศึกษาวิจัย การออกจดหมายข่าวประชาคมจังหวัดขอนแก่น การผลิตสื่อรณรงค์ทางด้านสังคม ต่าง ๆ เหล่านี้ได้หล่อหลอมให้เกิดวิสัยทัศน์ประชาคมจังหวัดขอนแก่น คือ “ขอนแก่นก้าวหน้า ประชาสุขสันต์ ร่วมกันทุกฝ่าย เป้าหมาย 2550”

แม้ที่ผ่านมาประชาคมจังหวัดขอนแก่นได้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย มีความหลากหลาย โดยมากจะเน้นการจัดกิจกรรมเคลื่อนไหวตามกระแสสังคมและเป็นความสนใจของสมาชิกส่วนใหญ่ เพื่อสร้างสังคมการเรียนรู้ในหมู่สมาชิกให้รู้ทันกับสถานการณ์ที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งยังได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างการเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ไปยังกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคมจังหวัดขอนแก่นต่อประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

หลาย ๆ ประเด็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตของชาวขอนแก่น ได้ผ่านเวทีประชาคม มีข้อตกลงร่วมกัน มองเห็นหนทางการแก้ปัญหา แต่ประชาคมจังหวัดขอนแก่นยังไม่สามารถสร้างพลังความเคลื่อนไหวที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมใด ๆ ให้เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน ส่งผลให้ เมื่อระยะเวลาผ่านไป บทบาททางสังคมของประชาคมจังหวัดขอนแก่นได้ลดน้อยลง อาจจะเป็นเพราะปัญหาคอขวดของแต่ละเครือข่าย หรือจะเป็นเพราะระบบบริหารจัดการของประชาคมในการประสานงานระหว่างกลุ่มแกนนำ และ/หรือ ระหว่างเครือข่าย การประชาสัมพันธ์ที่ไม่สามารถสื่อเข้าถึงสิ่งที่ต้องการอย่างแท้จริงว่าจะอะไรคือสิ่งที่ประชาคมจังหวัดขอนแก่น หรือเครือข่ายต่างๆ ต้องการที่จะสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อไปสู่วิสัยทัศน์ที่ต้องการ

นับเป็นสิ่งที่ท้าทายและเป็นประเด็นคำถามที่สำคัญอย่างยิ่งว่า ประชาคมจังหวัดขอนแก่นนี้จะเป็นแบบแผนความสัมพันธ์ที่ยอมรับกันได้หรือไม่ในการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น แล้วรูปแบบของความสัมพันธ์ที่จะสร้างการมีส่วนร่วมควรจะเป็นลักษณะใด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาและบริบทของปัญหาที่เป็นปัญหาสาธารณะ ซึ่งเกิดขึ้นโดยส่งผลกระทบต่อบุคคล องค์กร และสถาบันต่าง ๆ ที่อยู่ในจังหวัดขอนแก่น จากกลุ่มตัวอย่างศึกษา

2. เพื่อศึกษาสภาวะทางอัตวิสัยของกลุ่มคนที่รวมตัวกันเป็นเครือข่ายต่าง ๆ ในจังหวัดขอนแก่น โดยเฉพาะกลุ่มตัวอย่างศึกษาในการที่จะหารูปแบบ วิธีการ และเทคนิคที่เหมาะสมที่จะเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาคมจังหวัดขอนแก่นในการที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประเภทข้อมูล

ทั้งข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative) และเชิงปริมาณ (Quantitative)

2. วิธีเก็บข้อมูล

เชิงปริมาณ

การใช้แบบสอบถาม (Questionnaires survey) โดยการสัมภาษณ์บุคคลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire interview) กับแกนนำเครือข่าย

เชิงคุณภาพ

ใช้หลักสามเส้า (Triangulation) ที่ใช้ข้อมูลจากหลายแหล่ง หลายวิธีการเก็บ ข้อมูล ได้แก่

1. ศึกษาจากเอกสาร (Documentary research) ประวัติความเป็นมา สาเหตุและภาพรวมของการก่อเกิดประชาคม และการก่อเกิดประชาคมจังหวัดขอนแก่น
2. การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept interview) กับแกนนำเครือข่าย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ ในสถานการณ์ ปัญหา และบริบทของเครือข่าย ทั้งในอดีตและปัจจุบัน
3. การศึกษาวิจัยโดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Participatory Action Research: PAR) การประชุมแบบมีส่วนร่วมทั้งเครือข่าย ประชาชนและนักวิชาการ ตัวแทนภาครัฐ ผู้แทนองค์การพัฒนาเอกชน และนักวิจัย เพื่อหาแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับบริบทของประชาคมจังหวัดขอนแก่นที่จะนำมาซึ่งความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

3. วิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้รูปแบบการพรรณนาและการวิเคราะห์ (Descriptive and Analytical Methods) จากแบบสอบถาม และจากการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research)

ข้อมูลเชิงคุณภาพ

นำข้อมูลที่ได้จากแหล่งและวิธีเก็บต่างๆ มาเปรียบเทียบเพื่อให้มีความเที่ยงตรง (Validity) มากที่สุด แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) เพื่อตอบคำถามประเด็น บริบทสาเหตุ การก่อเกิด บทบาทของเครือข่ายในการมีส่วนร่วมในประชาคมจังหวัดขอนแก่น และแนวทางที่เหมาะสมในมีส่วนร่วมกับบริบทของประชาคมจังหวัดขอนแก่นที่จะนำมาซึ่งความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยเครือข่ายที่ปฏิบัติการทางสังคมในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น จำนวน 10 เครือข่าย คือ

1. กลุ่มงานด้านการมีส่วนร่วม เทศบาลนครขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น
2. เครือข่ายชุมชนเมืองนครขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น
3. เครือข่ายฟื้นฟูประชาสร้างสรรค์ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
4. ชมรมชาวบ้านฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน ต.ม่วงหวาน อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น
5. เครือข่ายผู้บริโภคจังหวัดขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น
6. เครือข่ายเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
7. ชมรมชาวบ้านอนุรักษ์ลำน้ำพอง ต. อ.อุบลรัตน์ จ.ขอนแก่น
8. เครือข่ายปฏิรูปการศึกษานครขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น
9. งานด้านการมีส่วนร่วม โรงพยาบาลศูนย์จังหวัดขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น
10. เครือข่ายประชาชนต่อต้านทุจริตคอร์รัปชัน จังหวัดขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น

นอกจากนี้ ในช่วงระหว่างการศึกษาวิจัย นักวิจัยและเครือข่ายต่าง ๆ ยังได้มีการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันกับเครือข่ายอื่น ๆ อีกหลายเครือข่าย คือ

1. กลุ่มปัญญามิตร อ.เมือง จ.ขอนแก่น ในกิจกรรมการรณรงค์อุดหนุนร้านค้าโชห่วยใกล้บ้าน กับสถานการณ์การขยายสาขาของ Discount store ของต่างประเทศ

2. เครือข่ายพลังงานยั่งยืน อ.เมือง จ.ขอนแก่น ในกิจกรรมทางเลือกเพื่อการใช้พลังงานอย่างยั่งยืนของประเทศ
3. เครือข่ายเด็กและเยาวชน อ.เมือง จ.ขอนแก่น กับแนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของจังหวัดขอนแก่น
4. เครือข่ายชุมชนรอบเมือง ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการขยายเมืองขอนแก่น
5. เครือข่ายผู้ประกอบการและเกษตรกรกรรมทางเลือก กับการคุ้มครองผู้บริโภค
6. เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพ จังหวัดขอนแก่น ที่ประสานความร่วมมือเครือข่ายต่าง ๆ ในแนวทางการสร้างสุขภาพแทนการซ่อมสุขภาพ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้วางกรอบแนวคิดในการวิจัยไว้ว่า บริบทที่ก่อให้เกิดการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายในจังหวัดขอนแก่น คือ

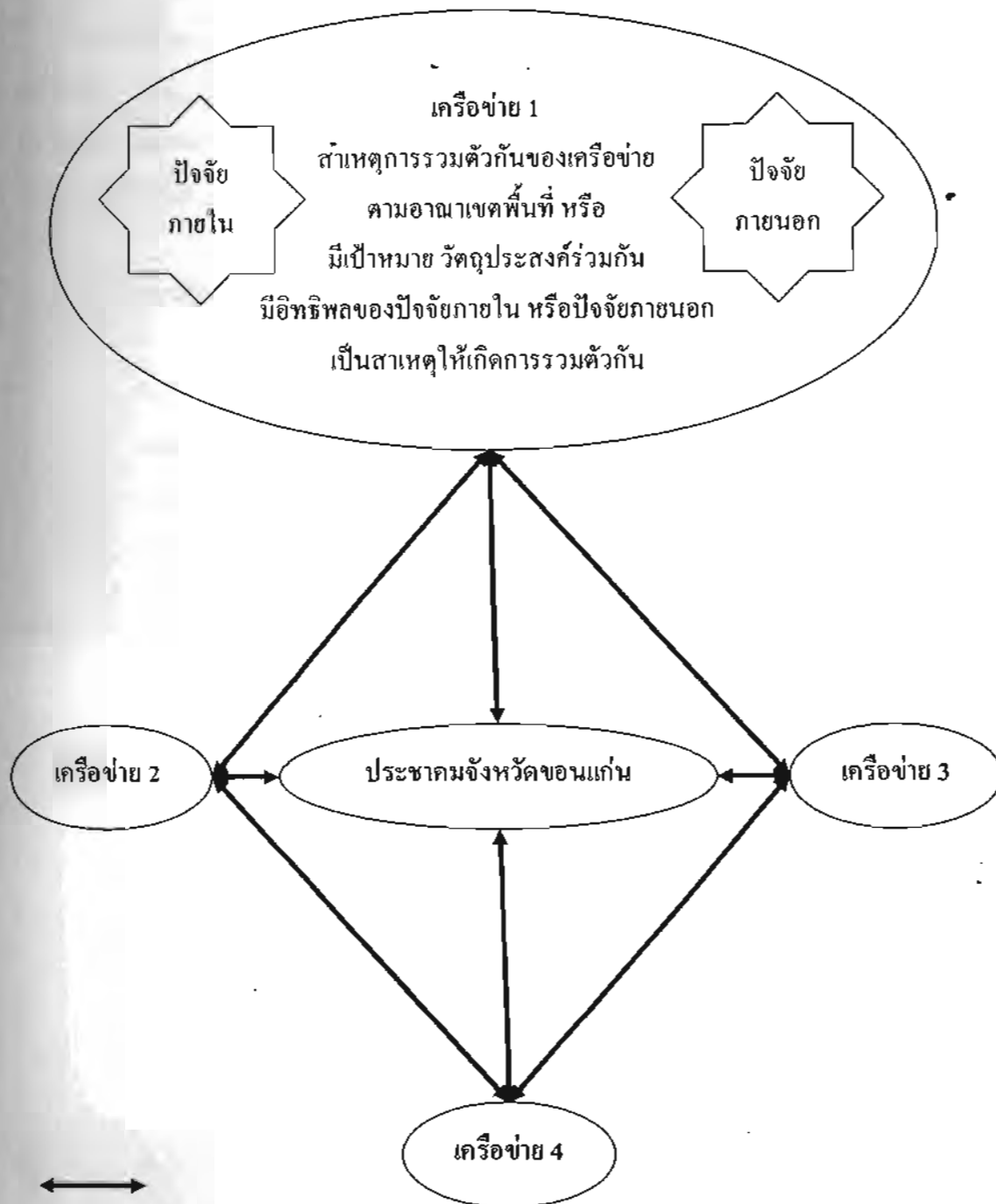
1. การดำเนินกิจกรรมตามอาณาเขตภูมิประเทศ หรือในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น
2. การมีเป้าหมาย มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือประสบสภาวะ/สถานการณ์ ต่าง ๆ ร่วมกัน

โดยในแต่ละบริบทต่างมีปัจจัยภายใน ซึ่งเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่ม ที่มีความต้องการ ความคาดหวัง มีเงื่อนไขของผลประโยชน์ (interests) ฯลฯ และปัจจัยภายนอก เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาต่าง ๆ เหล่านี้เป็นต้น มีอิทธิพลต่อการรวมตัวกัน ซึ่งจะสัมพันธ์กับบริบทของการสร้างความสัมพันธ์ หรือการปฏิสัมพันธ์กันและกัน และทำให้เกิดความเข้มแข็งของเครือข่าย

ในขณะที่ประชาคมจังหวัดขอนแก่นจะเข้มแข็งได้ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของเครือข่าย ซึ่งเครือข่ายต้องมีบทบาทและแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างการมีส่วนร่วมที่จะเกิดความเข้มแข็งกับประชาคมจังหวัดขอนแก่นอย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิดในการวิจัยแสดงไว้ในรูปภาพที่ 1

รูปภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

แสดงถึงการมีส่วนร่วม การสร้างความสัมพันธ์ การปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน ซึ่งเป็นบทบาทและแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างการมีส่วนร่วมที่จะเกิดความเข้มแข็งกับประชาคมจังหวัดขอนแก่นอย่างยั่งยืน

ข้อจำกัดของการวิจัย

เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมเครือข่าย และประชาคมจังหวัดขอนแก่น เป็นความเคลื่อนไหว (movement) ตามสถานการณ์ต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ฯลฯ หรือตามแนวโน้มนโยบายและระบบการทำงานของตนเอง ผลของการศึกษาวิจัยจะอยู่ในช่วงระยะเวลาที่ได้ทำการศึกษา ปี พ.ศ. 2545 - 2548

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ระยะสั้น มีความเข้าใจในสถานะ บริบท และบทบาทการดำเนินงานของเครือข่าย และประชาคมจังหวัดขอนแก่น
2. ระยะกลาง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายในกระบวนการประชาคม อย่างเข้มแข็ง
3. ระยะยาว มีเครือข่ายในท้องถิ่นจำนวนมากขึ้นที่มีความเข้มแข็ง และสามารถในการบริหารจัดการกระบวนการประชาคมจังหวัดขอนแก่น และพัฒนาส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน

บทที่ 2

สถานการณ์และบริบทที่เกี่ยวข้องในกระบวนการประชาคมจังหวัดขอนแก่น

ประชาสังคม

แนวความคิดเรื่องประชาสังคมนี้ ประเทศทางตะวันตกได้ให้ความเห็นไว้ว่า กระบวนการประชาคม หรือประชาสังคม เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการพัฒนา ซึ่งประชาสังคมควรเป็นองค์กร หรือ โครงสร้างที่เป็นสื่อกลางที่จะเสริมให้เข้มแข็ง และ/หรือ อาศัย หรือเข้าไปร่วมมือในครอบครัว ชุมชน ละแวกบ้าน โบสถ์ องค์กรการกุศลต่าง ๆ เพื่อที่จะยึดเหนี่ยว เชื่อมร้อย บุคคล หรือปัจเจกชนกับรัฐ นโยบายของรัฐบาลจะสำเร็จ หรือไม่ ไม่ได้อยู่ที่ความต่อเนื่องหรือความเก่งกล้าของรัฐบาลเท่านั้น ไม่ได้อยู่ที่วิสัยทัศน์ของนักการเมืองและความซื่อสัตย์ของข้าราชการเท่านั้น แต่อยู่ที่ว่าประชาสังคมยอมรับนโยบายนั้น สนับสนุนนโยบายนั้น และร่วมปฏิบัติตามนโยบายนั้นอย่างกระตือรือร้นหรือไม่ กล่าวอีกนัยหนึ่ง นโยบายรัฐบาลที่จะประสบความสำเร็จต้องเป็นนโยบายสาธารณะที่แท้จริง และคำว่าสาธารณะนี้ต้องหมายถึง รัฐ และ ประชาสังคม ไปพร้อม ๆ กัน (อนก เหล่าธรรมทัศน์, 2542) ในขณะที่ประเทศไทยพบได้ว่า กระบวนการประชาสังคมเริ่มปรากฏนับแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยท่านเทียนวรรณ ซึ่งเป็นนักคิดที่เข้าใจแนวคิดและแนวปฏิบัติของประชาสังคมที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างเต็มที่ แต่มีเหตุจำเป็นให้ท่านต้องโทษจำคุกเป็นเวลา 17 ปี อย่างไรก็ตาม กระบวนการของประชาสังคมที่ได้ก่อเกิดขึ้นมานั้น ใช่ว่าจะหยุดนิ่ง อาจจะมีอุปสรรคบ้างตามสภาพของสังคมในขณะนั้น ซึ่งการเคลื่อนไหวของกระบวนการประชาสังคมในช่วงหลัง ดังเช่นในช่วงของอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ที่ได้เสนอแนวสันติประชาธรรม ได้ริเริ่มโครงการบูรณะชนบทที่จังหวัดชัยนาท ต่อมาได้พัฒนาเป็นมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ให้การสนับสนุนงานพัฒนาชนบทภายใต้หลักการ ชุมชนปกครองตนเอง (self-government) ที่ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมากขึ้น นับได้ว่าเป็นผู้หนึ่งที่ปฏิบัติตามแนวคิดประชาสังคม (สมภพ บุญนาค, 2544) และจะเห็นได้ชัดเจนขึ้นหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ปี พ.ศ. 2535 ที่ผลักดันให้มีการสร้างอำนาจทางการเมืองของประชาชนต่อเผด็จการทางทหาร แนวคิด แนวปฏิบัติในเรื่องการมีส่วนร่วม ความโปร่งใส การรับผิดชอบ การตรวจสอบได้ เป็นกระแสหลักของประชาสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องประชาสังคมของโลกตะวันตก

จากการศึกษาของ มงคล ธารินทร์ (จดหมายข่าวประชาคม, 2542) ถึงมูลเหตุที่สำคัญของการรวมกลุ่มกันเป็นพหุภาคี หรือ ประชาคม จะพบได้ว่า โดยสภาพของสังคมไทยอาจจำแนกคนที่ใช้ชีวิตประกอบหน้าที่การทำงานออกเป็น 3 กลุ่มประกอบด้วย

กลุ่มที่หนึ่งคือ *ผู้มาอาศัย* คือผู้เดินทางเข้ามาในพื้นที่ มักมีความรู้สึกว่าเป็นชาวต่างถิ่น หรือ ไม่ก็จำเป็นต้องอยู่เพราะหน้าที่บังคับ จึงมักไม่รู้และไม่ผูกพันกับสถานที่นั้น ๆ

กลุ่มที่สอง คือ *ประชาชน* เป็นผู้อยู่ในพื้นที่เป็นเวลานานด้วยเหตุผลหลายประการ มักมีความรู้สึกว่าการบ้าน การเมือง การปกครอง เป็นของผู้อื่น ส่วนคนนั้นตั้งหน้าทำมาหากิน เสียภาษีตามที่รัฐกำหนด ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเมื่อมีเหตุการณ์ต้องเลือกตั้งเป็นต้น

กลุ่มที่สาม คือ *พลเมือง* เป็นผู้อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบต่อสังคมด้วยการประกอบสัมมาชีพ เสียภาษีตามที่กำหนด เคารพต่อกฎหมาย และร่วมในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม ขณะเดียวกันก็มีความใฝ่ฝันอยากเห็นบ้านเมืองของตนเจริญ ปราศจากปัญหาอาชญากรรมและมลภาวะ ทั้งปวง อีกทั้งยังตระหนักว่าตนเองมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นและร่วมปฏิบัติกับผู้อื่นหากมีความจำเป็นเพื่อให้ความใฝ่ฝันนั้นบรรลุผล

ประชาคมจังหวัดขอนแก่น

เมื่อสถานการณ์บ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงไป และกระแสหลักในสังคมไทยได้มีการกล่าวถึงกันมากในเรื่อง *การมีส่วนร่วม* ในปี 2538 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จัดทำโครงการที่จะศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) โดยอาศัยโครงสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกสาขาอาชีพในแต่ละท้องถิ่น โครงสร้างดังกล่าวนี้เรียกว่า พหุภาคี หรือ ประชาคม โดยในขั้นต้นได้จัดให้มีประชาคมนำร่องเพื่อเป็นกรณีศึกษา 4 จังหวัด และจังหวัดขอนแก่นก็เป็น 1 ใน 4 จังหวัดแรกที่ถูกเลือก เนื่องจากที่ประเมินว่า มีความพร้อมหลาย ๆ ประการ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ดังนั้น กลุ่มพลเมืองจังหวัดขอนแก่นที่มีความหลากหลายอาชีพ ทั้งนักธุรกิจ นักการธนาคาร ทนายความ แพทย์ นักวิชาการ ข้าราชการ เทคนิครักษ์ เกษตรกร นักพัฒนาเอกชน และพลเมืองในชุมชนแออัด รวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการในลักษณะพหุภาคีเพื่อแสวงหาแนวทางร่วมในการที่จะพัฒนาจังหวัดขอนแก่น ทั้งในและนอกเขตเทศบาล รวมถึงพื้นที่รอบนอกทุกอำเภอใน

จังหวัด โดยได้รวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการครั้งแรกและได้จัดตั้งประชาคมจังหวัดขอนแก่นขึ้น เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2538

ประชาคมจังหวัดขอนแก่นได้ดำเนินกิจกรรมที่เน้นการจัดเวทีประชุม เสวนา การพบปะ แลกเปลี่ยนระดมความคิดเห็น สะท้อนปัญหาร่วมกัน ตามประเด็น หรือสถานการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น ๆ ซึ่งมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละครั้งก็เฉพาะในกลุ่มคนที่สนใจในประเด็น หรือในสถานการณ์นั้น ๆ จำนวนหนึ่ง มากบ้าง น้อยบ้างตามประเด็นปัญหาที่แต่ละคนรู้สึกเกี่ยวข้องกับ นอกจากนี้อีกทั้งยังได้มีการเคลื่อนไหวรวมกลุ่มทำกิจกรรมเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับคนและเรียกตามกระแสว่า *ประชาคม* เช่นเดียวกัน เช่น *ประชาคมเมืองน่าอยู่* *ประชาคมรากหญ้า* *ประชาคมอำเภอ* ต่าง ๆ และ *ประชาคมตำบล* ต่าง ๆ เป็นต้น

ประชาคมได้ดำเนินกิจกรรมมาได้ประมาณ 3 ปี งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และหน่วยงานต่าง ๆ ได้สิ้นสุดลง แต่สถาบันสันติศึกษา ก็ได้หาแหล่งทุนต่าง ๆ เพิ่มเติมมาเพื่อสนับสนุนกิจการของประชาคม และได้ให้งบประมาณสนับสนุนการศึกษาวิจัย เรื่อง Democratic Planning: Civic Assemblies in Thailand-The Case of Khon Kaen Civic Assembly (KKCA) ผลการศึกษาพบว่า ประชาคมจังหวัดขอนแก่น 'ไม่มีความชัดเจนในด้านการบริหารจัดการองค์กร และการทำให้วิสัยทัศน์ บทบาท และพันธกิจของประชาคมเป็นจริงได้' ซึ่งได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ยังคงต้องอาศัยระยะเวลาในการที่จะพัฒนาแกนนำ และเครือข่ายเพื่อที่จะสร้างการยอมรับ สร้างแรงจูงใจ พัฒนาจิตใจร่วมกันรับผิดชอบและทำงานร่วมกัน (รัตนา บุญมีธะ, 2542)

ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2542-2544 สถาบันสันติศึกษา ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกองทุนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม จัดทำโครงการวิทยุชุมชน เพื่อความมีส่วนร่วมของประชาคมจังหวัดขอนแก่นเพื่อนำไปสู่เมืองน่าอยู่ (Project on Community Radio to Support Public Participation to Lead to Healthy City) เน้นการจัดทำรายการวิทยุที่นำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการสื่อสารรายการวิทยุประชาคมจังหวัดขอนแก่น ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยขอนแก่น FM 103 MHz โดยนอกเหนือจากการจัดรายการเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ยังได้ดำเนินการในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนได้นำเสนอในประเด็นปัญหาของชุมชนหรือปัญหาสาธารณะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การจัดการ การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ผ่านรายการวิทยุฯ โดยใช้ระบบการสนทนาทางโทรศัพท์ออกอากาศ (phone in) ระหว่างผู้จัดรายการและประชาชนในพื้นที่ ซึ่งประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่งที่น่าพอใจเป็นอย่างมาก

ก่อนที่จะสิ้นสุดโครงการฯ คณะทำงานประชาคมจังหวัดขอนแก่นได้จัดให้มีการประชุมปฏิบัติการเรื่อง สำนักท้องถิ่นกับแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาคมจังหวัดขอนแก่นในการสร้างความเข้มแข็ง ที่ อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา เมื่อระหว่างวันที่ 6-7 พฤษภาคม 2544 มีเครือข่ายต่าง ๆ ในจังหวัดขอนแก่นกว่า 30 เครือข่าย (เอกสารประกอบการประชุมปฏิบัติการ สำนักท้องถิ่น กับแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาคมจังหวัดขอนแก่นในการสร้างความเข้มแข็ง, 2544) ที่ดำเนินกิจกรรมอยู่ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น เช่น เครือข่ายที่ทำงานด้านเมือง ทำงานด้านชนบท เครือข่ายที่ทำงานเกี่ยวกับการปฏิรูประบบสุขภาพ การปฏิรูประบบการศึกษา การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการเลือกตั้ง สิทธิการคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น ได้เข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สรุปผลการประชุมฯ ในการที่จะสร้างการมีส่วนร่วมของประชาคม และประชาคมจะเกิดความเข้มแข็งในการทำงานร่วมกันใน ประเด็นการปฏิรูประบบสุขภาพ และประเด็นการปฏิรูปการศึกษา ส่วนกระบวนการทำงาน วิธีการทำงาน การประสานงานต่าง ๆ มีอาสาสมัครจากเครือข่ายที่เข้าร่วมประชุมในครั้งนั้น จำนวน 22 คน อาสาเป็นกลุ่มแกนนำ (core team) ที่จะเชื่อมประสาน สร้างสัมพันธ์ กำหนดรูปแบบการทำงานร่วมกัน เพื่อที่จะขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมายตามที่ได้ตกลงร่วมกันไว้

หลังจากเสร็จสิ้นการประชุมดังกล่าว แม้จะได้มีการประชุมร่วมกันระหว่างกลุ่มแกนนำหลาย ๆ ครั้ง แต่ยังไม่มีกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมที่จะบรรลุตามเป้าหมายได้ งบประมาณที่ได้รับจากแหล่งเงินทุนต่าง ๆ หมกคลง กลุ่มแกนนำก็ได้ตั้งคำถามกันว่า ทิศทางการขับเคลื่อนของประชาคมจังหวัดขอนแก่นอย่างยั่งยืนควรจะเป็นไปในลักษณะใด จะต้องมีปัจจัย ทรัพยากรอะไรมาสนับสนุน แต่ถึงแม้จะมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ประชาคมจังหวัดขอนแก่นยังคงมีบทบาทที่เคลื่อนไหวอยู่เหมือนเดิม คือยังเป็นกลไกประสานความร่วมมือให้เกิดเวทีระดมความคิดเห็น และสะท้อนปัญหาาร่วมกัน ตลอดจนเป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตามสถานการณ์ หรือความสนใจของประชาชน ซึ่งประชาคมยังคงมิใช่เป็นกลุ่มพลังที่จะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ได้โดยตรง แต่การจัดเวทีให้มีการเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์กันบ่อย ๆ ถิ่นบว้างยังมีประโยชน์เพียงพอที่จะทำให้เกิดแนวคิด มุมมองที่สร้างสรรค์ ซึ่งอาจจะขยายผลเป็นพลังนำสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีกว่าได้ในที่สุดเช่นกัน

บทที่ 3

ลักษณะ สภาพะ การก่อเกิด และบริบทของเครือข่าย

ในลักษณะ สภาพะ การก่อเกิด และบริบทของเครือข่ายในกระบวนการเคลื่อนไหว (movement) ของประชาคมจังหวัดขอนแก่น การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ การมีส่วนร่วมของเครือข่ายที่มีความหลากหลาย ดังนี้

กลุ่มงานด้านการมีส่วนร่วม เทศบาลนครขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น

เนื่องจากเทศบาลนครขอนแก่นเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีภารกิจและบทบาทในการให้บริการสาธารณะ และพัฒนาท้องถิ่นให้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนที่ต้องการให้เทศบาลและประชาชนในท้องถิ่นอยู่ร่วมกันแบบพลเมืองกับพลเมือง ไม่ใช่ผู้ปกครองกับพลเมือง อันเป็นนโยบายการบริหารงานของคณะผู้บริหารเทศบาล ได้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม รวมทั้งจิตสำนึกในการมีส่วนร่วม เกิดการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งของประชาชน มีสภาเทศบาลนครขอนแก่นที่จะกำหนดและวางนโยบายการทำงาน of เทศบาลผ่านคณะผู้บริหารเทศบาล คือนายกเทศมนตรี เทศมนตรี และข้าราชการประจำ อันประกอบด้วยปลัดเทศบาล ผู้อำนวยการกองต่าง ๆ และเจ้าหน้าที่พนักงานเทศบาล ได้เห็นความสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วมกับภาคประชาชน ชุมชนต่าง ๆ ในเขตเทศบาล ได้จัดตั้งกลุ่มงานด้านการมีส่วนร่วม โดยกลุ่มงานดังกล่าวจะติดต่อประสานงานและเชื่อมโยงกับผู้แทนจากชุมชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนเพื่อการพัฒนาเทศบาลฯ กิจกรรมที่มีความโดดเด่นและสร้างการมีส่วนร่วมคือ สภาเมืองขอนแก่น เป็นรูปแบบกิจกรรมหนึ่งที่เทศบาลนครขอนแก่นใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือเจ้าของเมือง (ตามทัศนะของผู้บริหารเทศบาล) เป็นรูปแบบการจัดเวทีที่เทศบาลฯ นำเสนอผลการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับด้านสาธารณะ มีผลกระทบกับคนในวงกว้างเพื่อถามความเห็นกับผู้เข้าร่วมในเวทีสภาเมือง ความคิดเห็นที่ได้จากเวทีสภาเมือง อาจจะเป็นข้อสรุปหรือมติเพื่อดำเนินการต่อไป หรือ การหยุดชะงัก แล้วแต่เงื่อนไข ประเด็นความสำคัญเร่งด่วน ซึ่งผู้เข้าร่วมเวทีสภาเมืองได้มีโอกาสเข้ามาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ในการพัฒนาเมืองขอนแก่น

จุดกำเนิดของเวทีสภาเมืองเริ่มต้นในปี 2540 โดยการรวมตัวกันขององค์กรภาคประชาชน ในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนจากประเทศเดนมาร์กตามโครงการนวัตกรรมสิ่งแวดล้อม ระยะที่ 2 ดำเนินการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มองค์กรและภาคีต่าง ๆ ใน

การจัดทำแผนขอนแก่นนครน่าอยู่ มีรูปแบบการแบ่งกลุ่มกิจกรรมออกเป็น 6 กลุ่ม คือ กลุ่มชุมชนเทศบาล กลุ่มครู – อาจารย์ กลุ่มข้าราชการและนักวิชาการ กลุ่มเยาวชน กลุ่มสมาชิกเทศบาล และกลุ่มชาวเมือง ซึ่งแต่ละกลุ่มเป็นการรวมตัวกันตามฐานอาชีพ และสังคม มีจุดมุ่งหมายเดียวกันในการร่วมกันวางแผนทางการพัฒนาเขตเมืองจังหวัดขอนแก่น

ในปี 2541 กลุ่มกิจกรรมยังคงได้ดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องสานต่อกระบวนการมีส่วนร่วม โดยจัดประชุมชาวเมืองขึ้นเป็นระยะตามความเหมาะสม เรียกว่า การประชุมสภาเมือง และในปี 2544 เป็นต้นมา กลุ่มงานด้านการมีส่วนร่วมของเทศบาลฯ ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการดำเนินการจัดให้มีการประชุมสภาเมืองขอนแก่นทุก 3 เดือน โดยแต่ละครั้งเทศบาลฯ จะออกหนังสือเชิญผู้เข้าร่วมในสภาเมืองที่มีความหลากหลาย ทั้งองค์กร และบุคคล ประกอบด้วยหลายองค์กรทั้งด้านเชื้อชาติ ด้านอาชีพ ด้านภูมิภาค ด้านสากล องค์กรเพื่อการศึกษา องค์กรเพื่อสาธารณชน มีกระบวนการทำงานโดยประชาชนเจ้าของจังหวัด แจ้งปัญหา หรือความต้องการ เทศบาลฯ เป็นหน่วยงานที่จะประสานงานต่อหน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นเจ้าของโครงการ แล้วนำเข้าสู่การประชุมสภาเมือง ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็น มติ ผลสรุปต่าง ๆ ของเวทีสภาเมือง เทศบาลฯ รับหน้าที่ในการประสานงาน/ดำเนินการให้สำเร็จลุล่วง หรือนำเสนอความก้าวหน้า ปัญหา/อุปสรรค แนวทางการแก้ไขในการประชุมสภาเมืองครั้งต่อไป

ชุมชนเมืองนครขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น

ในการก่อเกิดการรวมตัวกันของเครือข่ายชุมชนเมืองนครขอนแก่นเริ่มต้นขึ้นในปี 2539 โดย ชุมชนศรีฐาน 2 ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ได้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้น และได้ขยายการดำเนินงานความร่วมมือกับหลายชุมชนในเขตเทศบาล จึงได้จัดตั้งเป็นเครือข่ายสหชุมชนนครขอนแก่น เมื่อได้จัดตั้งเป็นเครือข่ายสหชุมชนนครขอนแก่นแล้ว ก็ได้เขียนข้อเสนอโครงการเพื่อขอรับเงินทุนสนับสนุนจากต่างประเทศมาพัฒนาจัดทำกิจกรรมเรื่องสิ่งแวดล้อมในชุมชนริมทางรถไฟในเขตเทศบาล โดยในช่วงเวลานั้น เทศบาลนครขอนแก่นได้เห็นความสำคัญและตระหนักถึงศักยภาพของคนในเครือข่าย อีกทั้งมีความต้องการอยากให้เครือข่ายเกิดขึ้นในเขตเทศบาลเพื่อวัตถุประสงค์การสร้างชุมชนเมืองเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม จึงได้เกิดเครือข่ายของชุมชนเมือง และเครือข่ายของชุมชนริมทางรถไฟ

แต่หลังจากนั้นไม่นาน ในปี 2542 ชุมชนในเขตเทศบาลจำนวน 17 ชุมชนฯ ก็ได้แยกตัวออกจากสหชุมชนนครขอนแก่นไปจัดตั้งเป็น เครือข่ายชุมชนเมืองนครขอนแก่น โดยในการแยก

กลุ่มออกไปนี้ เทศบาลนครขอนแก่นยังคงให้การสนับสนุนงบประมาณ จำนวน 3,000 บาท เพื่อเป็นปัจจัยในการดำเนินงานระยะแรก

จนกระทั่ง ในปี 2544 เครือข่ายชุมชนเมืองนครขอนแก่น ได้ขยายฐานสมาชิก โดยสามารถชักชวนและรวบรวมชุมชนในเขตเทศบาลเข้าเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 44 ชุมชน เมื่อกลุ่มฐานสมาชิกเพิ่มมากขึ้น ก็ได้จัดหาแหล่งทุนเพื่อมาสนับสนุนกิจการของเครือข่าย โดยในปีนั้น เครือข่ายได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนเพื่อสังคม (Social Investment Fund: SIF) จำนวน 6,300,000 บาท ซึ่งเงินจำนวนดังกล่าวเครือข่ายได้นำมาให้บริการแก่สมาชิกในกิจกรรม

1. จัดตั้งเป็นกองทุนการศึกษา โดยแต่ละชุมชนที่เป็นสมาชิกของเครือข่าย สามารถกู้ยืมเงินจากกองทุนไปใช้ในการกิจการของชุมชนที่มีวัตถุประสงค์หลักคือ ให้สมาชิกของชุมชนสามารถกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษา
2. จัดทำข้าวกระบุงทอง ซึ่งกิจกรรมนี้ นอกจากจะใช้เงินทุนจาก SIF แล้ว เครือข่ายยังได้รับเงินทุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ที่ได้ให้งบประมาณสนับสนุนเริ่มต้นในการจัดทำข้าวกระบุงทอง จำนวน 5,000 บาท จากเงินทุนเริ่มต้นจำนวนดังกล่าว เครือข่ายได้ขอให้ชุมชนที่เป็นสมาชิกได้ร่วมกันออกเงินสมทบกองทุนข้าวกระบุงทองชุมชนละ 10,000 บาท เพื่อที่กองทุนข้าวกระบุงทองจะได้นำเงินไปซื้อข้าวสารจากแหล่งผลิตมาบรรจุถุงสำเร็จรูปแล้วจำหน่ายราคาถูกลงกว่าราคาตลาดให้กับสมาชิกชุมชนภายใต้สัญลักษณ์ ข้าวกระบุงทอง
3. การตั้งกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ โดยเครือข่ายได้กู้ยืมเงินจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จำนวน 3,365,000 บาท ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1 กำหนดชำระคืนภายใน 5 ปี ซึ่งจำนวนเงินดังกล่าวนี้ เครือข่ายนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการร้อยละ 0.5 แล้วให้ชุมชนที่เป็นสมาชิกกู้ยืมต่อจำนวน 300,000 บาท ต่อชุมชนเพื่อไปใช้ในการกิจการของกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนนั้น ๆ โดยแต่ละกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์จะให้สมาชิกกู้เงินได้ต้องเป็นสมาชิกของกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ โดยการเสียค่าสมัครสมาชิก 100 บาท นำส่งเงินออมจำนวน 500 บาทต่อเดือน รวมระยะเวลา 6 เดือนก่อนจึงจะมีสิทธิกู้เงินได้ และเมื่อขอกู้เงินจะต้องเสียเงินค่าค้ำประกัน ร้อยละ 5 ของยอดเงินที่กู้ อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 2 ต่อเดือน

ในการบริหารงานของเครือข่ายชุมชนเมืองนครขอนแก่นเป็นรูปแบบคณะกรรมการที่ได้รับการเลือกตั้งจากชุมชนที่เป็นสมาชิก การแบ่งเขตชุมชนเพื่อเป็นตัวแทนจะแบ่งตามเขตการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน 4 เขตการเลือกตั้ง โดยชุมชนที่อยู่ในแต่ละเขต

ดำเนินการเลือกผู้แทนเขตละ 5 คน แล้วคัดเลือกให้เหลือ 3 คน จำนวนผู้ที่ได้รับการคัดเลือก 3 คน ต่อเขตรวมกันเป็น 12 คน จัดตั้งเป็นคณะกรรมการเครือข่าย ปัจจุบันนี้ เครือข่ายมีสำนักงานตั้งอยู่บริเวณสวนเจซี ตรงข้ามสถานีวิทยุโทรทัศน์ ช่อง 11 ริมฝั่งแก่นนคร อ.เมือง จ.ขอนแก่น

ครั้นเมื่อรัฐบาลสมัย พ.ศ.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้จัดตั้งเงินกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท ซึ่งในเขตเทศบาลจะเรียกว่า กองทุนชุมชน โดยประชาชนในชุมชนก็สนับสนุนและได้ใช้บริการกู้เงินกองทุนชุมชน ซึ่งก็เกิดปัญหานี้ขึ้นนับหนี่งที่กู้ยืมจากกลุ่มออมทรัพย์ เป็นเหตุให้กลุ่มออมทรัพย์บางกลุ่มขาดสภาพคล่องต้องหยุดดำเนินการและล้มสลายไป ในขณะที่ผู้ที่กู้ยืมเงินกองทุนชุมชนไปแล้ว ไม่สามารถส่งเงินคืนได้ หรือไม่อยากส่งเงินคืน เกิดปัญหาทางด้านการสัมพันธ์ เกิดความขัดแย้ง และการเกิดปัญหาการขาดสภาพคล่องทางการเงิน

ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว เครือข่ายจึงได้มีการทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่ากิจกรรมการปล่อยเงินกู้ยืมให้แก่สมาชิก จะเป็นคาบสองคม อาจจะสร้างศัตรูได้ จึงได้ปรับยุทธศาสตร์การทำงานในชุมชนใหม่ โดยการรณรงค์ในชุมชนในความพยายามที่จะลดพฤติกรรม การกู้ยืมเงินของสมาชิก ปรับให้เป็นกิจกรรมในรูปแบบสวัสดิการชุมชน ด้วยการเพิ่มสวัสดิการที่จำเป็นและเอื้อประโยชน์กับสมาชิกให้มากขึ้น ซึ่งสมาชิกจะต้องเริ่มจากการเก็บออมเงินวันละ 1 บาท ซึ่งกิจกรรมนี้ได้เริ่มตั้งแต่เดือน มิถุนายน 2548 ซึ่งจะต้องประเมินผลการดำเนินการว่าประสบผลสำเร็จ เกิดประโยชน์ และเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกได้อย่างไร

เครือข่ายฟื้นฟูประชาสร้างสรรค์ อ.เมือง จ.ขอนแก่น

เครือข่ายฟื้นฟูประชาสร้างสรรค์ เกิดขึ้นได้จากการรวมกลุ่มกันของประชาชนริมทางรถไฟในเขตเมือง ในจังหวัดขอนแก่น โดยหลังจากที่ได้แยกตัวออกจากสหชุมชนนครขอนแก่น ก็ได้มาจัดตั้งเป็นเครือข่ายเมื่อวันที่ 17 กันยายน 2543 มีโครงสร้างการบริหารงานประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ และทรัพย์สิน ดำเนินงานในเรื่อง เศรษฐกิจชุมชน สิทธิชุมชน/ที่อยู่อาศัย การพัฒนาองค์กร สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม มีวัตถุประสงค์เบื้องต้นในการก่อตั้งเพื่อบริหารและจัดการเงินกองทุนทางสังคม (Social Investment Fund: SIF) และงบประมาณมิยาซาวา รวมทั้งงบประมาณที่ได้รับมอบจาก พ.อ.ช. ขอบเงิน 2,090,000 บาท นำมาดำเนินการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อให้บริการแก่สมาชิกในเครือข่ายได้กู้ยืมไปลงทุนประกอบอาชีพ ซึ่งสมาชิกของเครือข่ายฟื้นฟูประชาสร้างสรรค์คือ ผู้มีที่อยู่อาศัยในสองข้างทางรถไฟบริเวณชุมชนเมืองซึ่งเป็นเขตที่ดินของการทางรถไฟแห่งประเทศไทย ที่ประชาชนเข้ามาอยู่อาศัยและเกิดเป็นชุมชนริมสองข้างทางรถไฟในระยะเวลาที่ผ่านมา จึงมีความต้องการที่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวอย่างถูกต้อง โดยต้องการที่จะเช่า

ที่การทางรถไฟเพื่ออยู่อาศัยและประกอบอาชีพ ได้ดำเนินการยื่นหนังสือขอทำสัญญาเช่ากับการทางรถไฟ แต่การทางรถไฟต้องการที่จะพัฒนาการใช้ประโยชน์ในที่ดินดังกล่าวในเชิงพาณิชย์และต้องการที่จะโยกย้ายประชาชนที่อาศัยอยู่ริมสองข้างทางรถไฟออกจากพื้นที่ เครือข่ายจึงได้ดำเนินการเพื่อเรียกร้องในเรื่องสิทธิที่อยู่อาศัยของสมาชิกชุมชนริมทางรถไฟ โดยประเด็นสำคัญที่เครือข่ายฟื้นฟูประชากรสร้างสรรค์ได้เรียกร้องต่อการทางรถไฟ ทำไมที่ดินสองข้างทางรถไฟเอกชนสามารถเช่าได้ แต่ชาวบ้านที่อยู่อาศัยมาก่อนหน้าต้องการที่จะขอเช่าอาศัยอยู่กลับไม่สามารถขอเช่าได้

ในปลายปี 2541 เครือข่ายได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับเครือข่ายประชาชนที่อาศัยสองข้างทางรถไฟจากทั่วประเทศ คือ เครือข่ายสลัม 4 ภาค ดำเนินการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องขอสิทธิเช่าที่ดิน ระยะเวลาการเช่า อัตราค่าเช่า ฯลฯ โดยสามารถบรรลุข้อตกลงต่าง ๆ โดยในอนาคตเครือข่ายก็จะต้องเคลื่อนไหวในเรื่องขอสิทธิเช่าอยู่อาศัยกับการทางรถไฟต่อไปอีก ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของเครือข่าย

ในขณะที่งบประมาณในการดำเนินการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องขอสิทธิดังกล่าวหมดลง เป็นเหตุให้กลุ่มคนทำงานบางส่วนไม่สามารถดำเนินงานต่อได้ แต่เครือข่ายยังไม่หยุดดำเนินการนั้น ในการแก้ไขปัญหาเรื่องเงินทุน เครือข่ายได้แสวงหาแหล่งเงินทุนต่าง ๆ โดยได้จัดทำข้อเสนอโครงการพัฒนาชุมชนต่อแหล่งทุนหลายที่ แต่เป้าหมายหลักของเครือข่ายหลังจากที่ได้มีการปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันแล้ว คือการเร่งสร้างผู้นำของชุมชนเพื่อเป็นพลังสำคัญของเครือข่ายในอนาคต อีกทั้งสนับสนุนจัดทำ ศูนย์ประสานงานหลักประกันสุขภาพภาคประชาชน ที่มีภารกิจดูแลสุขภาพของประชาชนริมสองข้างทางรถไฟ และชุมชนเมือง ซึ่งได้รับการประสานงานความร่วมมือจากโรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่นในการอนุเคราะห์บุคลากรและเวชภัณฑ์ยา ซึ่งโครงการดังกล่าวเกิดขึ้นจากปัญหาที่ถ้าหากประชาชนได้รับผลกระทบจากปัญหาที่เกี่ยวกับสุขภาพ จะส่งผลต่อความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพ และเครือข่ายยังได้มีโครงการที่จะประสานความร่วมมือกับเครือข่ายอื่นอีกหลาย โครงการที่อยู่ระหว่างการปรึกษาหารือของสมาชิก

ชมรมชาวบ้านฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน ต.ม่วงหวาน อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น

จังหวัดขอนแก่น มีแม่น้ำพองไหลผ่าน ดันสายแม่น้ำพองมาจากเขตจังหวัดเลย ไหลผ่านเข้าสู่เขตจังหวัดขอนแก่น ผ่านเขตอำเภอน้ำพอง สองฝั่งลำน้ำพองมีโรงงานอุตสาหกรรมหลาย ๆ ประเภทเปิดดำเนินการตามแผนการพัฒนากุมิภาค โรงงานต่าง ๆ ที่ก่อตั้งขึ้น มีทั้ง โรงงานผลิตก๊าซธรรมชาติ โรงงานผลิตเชื้อเพลิง โรงงานน้ำตาล โรงงานสุรา และอีกทั้งครัวเรือนที่อาศัยสองฝั่ง

แม่น้ำพอง ที่ได้นำน้ำจากน้ำพองในการผลิตอุตสาหกรรมหรือใช้ในครัวเรือน มีการนำน้ำไปใช้และขณะเดียวกันก็มีการปล่อยน้ำทิ้งที่เป็นน้ำเสียไหลกลับคืนสู่ลำน้ำพอง เกิดปัญหากระทบกระทั่งระหว่างผู้ผลิตอุตสาหกรรมที่ใช้น้ำและปล่อยน้ำเสียทิ้ง กับชาวบ้านที่อาศัยลำน้ำพองในการอุปโภคและบริโภค

ตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมา กลุ่มชาวบ้านนำโดยแกนนำ 3 คนคือ นายสว่าง บัวจาง นายสำเนา ศรีสงคราม และ ผู้ใหญ่ผัน ชานูน้อย ได้เรียกร้องขอให้โรงงานผลิตเยื่อกระดาษยุติการปล่อยน้ำเสียลงพื้นที่ทำนา ลำห้วยโจด และลำน้ำพอง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหากระทบกระทั่งกัน เกิดการเผชิญหน้ากัน ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขให้คลี่คลายหรือลดน้อยลง แม้กระบวนการแก้ปัญหาโดยรัฐแล้วก็ตาม ปัญหายังคงอยู่

นอกจากปัญหาเรื่องการได้รับผลกระทบจากการปล่อยน้ำเสียลงสู่ลำน้ำพอง และแหล่งน้ำสาธารณะอื่น ๆ ยังมีปัญหาเรื่องกลิ่นเหม็นจากกระบวนการผลิตเยื่อกระดาษ และจากโรงงานผลิตก๊าซธรรมชาติ ที่รบกวนสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน จนกระทั่งในปี 2541 กลุ่มชาวบ้านจากตำบลกุดน้ำใส และ ตำบลโคกสูง จำนวน 9 หมู่บ้าน ได้รวมตัวกันเรียกร้องต่อผู้รับผิดชอบที่เกี่ยวข้องให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาจากการที่ชุมชนได้รับผลกระทบจากการส่งกลิ่นเหม็นรบกวนของโรงงานผลิตเยื่อกระดาษ และโรงงานผลิตก๊าซธรรมชาติ อีกทั้งความเกรงกลัวอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นจากการวางท่อก๊าซของโรงงานผลิตก๊าซธรรมชาติที่ผ่านพื้นที่นา และปัญหาที่อาจจะเกิดจากการรุคตัวของดินตามแนวท่อส่งก๊าซธรรมชาติ

จากปัญหาที่เกิดขึ้น และความหวั่นวิตกของชุมชน จึงเรียกร้องความต้องการให้โรงงานทั้งสองแห่ง รับผิดชอบจ่ายเงินค่าชดเชยจากการที่ชาวบ้านผู้อาศัยอยู่ใกล้เคียงโรงงานฯ ได้รับผลกระทบจากกลิ่นเหม็นที่เกิดขึ้น โดยให้การชดเชยย้อนหลัง 8 ปี และขอให้ย้ายแท่นขุดเจาะก๊าซออกจากพื้นที่ใกล้หมู่บ้าน โดยถ้าโรงงานฯ ไม่ย้ายพื้นที่ขุดเจาะก็ขอให้ย้ายหมู่บ้านออกจากพื้นที่หรืออีกกรณีหนึ่ง ต้องให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงาน การกำหนดระยะห่างในการขุดเจาะจะต้องห่างจากหมู่บ้านไม่น้อยกว่า 5 กิโลเมตร ซึ่งเป็นข้อเรียกร้องในเบื้องต้น

ในการแก้ไขปัญหาของโรงงานแยกก๊าซธรรมชาติได้ดำเนินการให้การช่วยเหลือในการส่งเสริมประกอบอาชีพกับเกษตรกร 9 หมู่บ้าน 104 ครัวเรือน ด้วยการมอบเงินจำนวน 4 ล้านบาทผ่านทางหน่วยงานของรัฐ คือกรมทรัพยากรธรณี แล้วดำเนินการส่งต่อให้องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)ม่วงหวาน จัดสรรงบประมาณดังกล่าวไปซื้อวัวแจกชาวบ้านครอบครัวละ 4 ตัว แต่ปัญหาที่ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้อง กลับเกิดปัญหาในเรื่องการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในการแจกวัว

เมื่อปัญหาหลาย ๆ อย่างเกิดขึ้นและยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้อง ทำให้ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบมลภาวะที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมอีก 2 หมู่บ้าน ได้เข้ามาร่วมกับ 9 หมู่บ้าน ได้รวมตัวกันก่อนหน้า รวมเป็น 11 หมู่บ้าน แล้วจึงได้ก่อตั้งเป็น ชมรมชาวบ้านฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน มีคณะกรรมการบริหารจำนวน 44 คน ประกอบด้วย ประธานฯ 1 คน รองประธานฯ 2 คน ที่ปรึกษาฯ 1 คน เลขานุการ 1 คน ผู้ช่วยเลขานุการ 1 คน เภรัญญิกฯ 2 คน และกรรมการฯ 36 คน

แม้มีสมาชิกที่มาร่วมกลุ่มกันเพิ่มมากขึ้น แต่ปัญหาที่ได้รับผลกระทบก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขในทางที่ดีนัก ชมรมฯ จึงได้ปรับกระบวนการดำเนินงานภายใน มุ่งเน้นให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในสมาชิกชมรมฯ กิจกรรมเร่งด่วนคือการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของครอบครัวให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การสร้างเสริมสุขภาพของสมาชิก และสร้างการเรียนรู้ให้กับสมาชิกในเรื่องของการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับประเทศ ที่สมาชิกจำเป็นต้องรู้และเกี่ยวข้อง แต่ไม่ใช่เป็นการส่งเสริมหรือ สนับสนุนนักการเมือง หรือพรรคการเมือง

การดำเนินงานที่มุ่งสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับกลุ่มสมาชิก โดยสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชมรม ประกอบด้วย การจัดตั้งโรงสีข้าว ที่บ้านคำใหญ่ อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น ดำเนินการเพื่อสมาชิก โดยสมาชิกจะขายข้าวเปลือกให้โรงสีของชมรมในราคาเดิมเท่าไรก็ตาม เพื่อให้โรงสีได้สีข้าว แล้วนำข้าวสารที่สีได้จากโรงสีขายให้กับสมาชิกที่ไม่ได้ทำนา หรือไม่มีพื้นที่ทำนา แบ่งผลผลิตข้าวสารส่วนหนึ่งขายให้กับเครือข่ายชุมชนเมืองนครขอนแก่น ซึ่งก็จะได้นำไปบรรจุถุงเป็นข้าวกระป๋องทองขายต่อไป

นอกจากนี้ กิจกรรมที่เน้นการพึ่งพาตนเอง และการสร้างการมีส่วนร่วม คือ การสร้างบ้านดิน เป็นกิจกรรมการร่วมแรงก่อสร้างบ้านดินที่คล้ายดังการลงแขกข้าว บ้านที่ก่อสร้างขึ้นเป็นการร่วมแรงกายแรงใจของสมาชิก โดยนำดินเหนียวมาเอียบอัดให้ละเอียดเป็นเนื้อเดียวกัน ผสมวัสดุอื่นๆ เพื่อสร้างความแข็งแรง อัดบล็อกเป็นก้อนอิฐ ฝั่งตากแดด แล้วนำมาประกอบก่อสร้างบ้าน ซึ่งก็จะได้วัสดุหลักที่ใช้ในการสร้างบ้านดิน

ในระยะหลัง ชมรมได้มองถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เรื่องความเป็นอยู่ของสมาชิก ของคน ทุกอย่างที่ต้องเกี่ยวข้องกับธาตุทั้งสี่ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ จึงได้รณรงค์ในการสร้างจิตสำนึกของสมาชิกว่า การทำงานคืออะไร ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการทำงานได้อะไรมา การให้ซึ่งกันและกัน การช่วยเหลือ การสร้างแรงใจในการทำงานให้ส่วนรวมสังคม ปกุกสำนึกที่จะร่วมกันพัฒนา การช่วยเหลือกัน การพึ่งตนเอง หากครอบครัวซึ่งจะหมายรวมถึงชุมชนที่ไม่มีอะไรกิน ไม่มีใครที่ไหนจะช่วยเหลือได้

เครือข่ายผู้บริโภครจังหวัดขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น

ก่อนที่จะได้มีการก่อตั้ง เครือข่ายผู้บริโภครจังหวัดขอนแก่น นั้น ในจังหวัดขอนแก่น มีกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนดำเนินกิจกรรมในเรื่องเกษตรทางเลือกในช่วงปี 2528 และในช่วงปี 2534 – 2538 ได้ขยายเครือข่ายเกษตรทางเลือกไปยังจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ “คืนดิน” อยู่จังหวัดขอนแก่นเป็นศูนย์ประสานงาน ซึ่งเป็นทั้งสถานที่ทำงาน สถานที่ประสานงานกับเครือข่ายอื่น ๆ เป็นร้านค้าที่รองรับการขายผลผลิตของสมาชิกเครือข่ายเกษตรทางเลือก มีจุดประสงค์หลักของเครือข่ายเกษตรทางเลือกต้องการที่จะเชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค การเฝ้าระวังไม่ให้มีการเอาเปรียบผู้บริโภค ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นับแต่นั้นเป็นต้นมา จนกระทั่งในช่วงปี 2541 มูลนิธิผู้บริโภค (กรุงเทพฯ) ได้เข้ามาติดต่อประสานงานเพื่อเชื่อมโยงกิจกรรมด้านผู้บริโภคในจังหวัดขอนแก่น ผ่านทางกลไกการทำงานของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น ดำเนินกิจกรรมโดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูล ประสานการณ์ และความคิดเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานและความร่วมมือระหว่างเครือข่ายในเรื่องสิทธิของผู้บริโภคในจังหวัดขอนแก่น

หลังจากนั้นมูลนิธิผู้บริโภค (กรุงเทพฯ) ก็ได้ร่วมกับสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่นจัดเวทีอีกครั้งในเดือนเมษายน 2542 ได้เรียนเชิญผู้เข้าร่วมประชุมจากหลายภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และ นักพัฒนาองค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น และเครือข่ายสาธารณสุขเพื่อการพัฒนา ประจวบกับในช่วงระยะเวลาดังกล่าว องค์กรพัฒนาเอกชนที่ดำเนินงานในพื้นที่เมืองขอนแก่นได้ริเริ่มและพัฒนาดำเนินการรณรงค์ในด้านผู้บริโภคสีเขียว ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดเวทีในครั้งนั้น ก่อให้เกิดให้มีการจัดตั้ง เครือข่ายผู้บริโภครจังหวัดขอนแก่น โดยมีเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกเป็นแกนหลักในการประสานงานระหว่างองค์กรสมาชิกที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การจัดตั้งเครือข่าย และในเดือนกรกฎาคม 2542 ก็ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายผู้บริโภครจังหวัดขอนแก่น มีสมาชิกจากเครือข่าย 17 องค์กร

หลังจากที่ได้ก่อตั้งเครือข่ายแล้ว ก็ได้ร่วมกับจังหวัดมหาสารคามพัฒนาโครงการขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา มาดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย โดยในเดือนตุลาคมปีเดียวกันได้แต่งตั้ง “คณะทำงานเครือข่ายผู้บริโภครจังหวัดขอนแก่น” เพื่อความคล่องตัวในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ฯ ซึ่งคณะทำงานประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานต่าง ๆ คือ นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น โรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น และผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชน รวม 7 คน มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้บริโภคในจังหวัดขอนแก่น รณรงค์ และกระตุ้นให้ผู้บริโภคเกิด

ความตื่นตัวในการเลือกบริโภคเพื่อสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม การรณรงค์ด้านนโยบาย ด้านกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับผู้บริโภค การให้คำปรึกษา และประสานงานกับกลุ่มผู้บริโภค หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรต่าง ๆ ในการพิทักษ์สิทธิผู้บริโภค ส่งเสริม และสนับสนุนให้มีทางเลือกด้าน สุขภาพ และการบริโภคแก่ผู้บริโภคโดยทั่วไป ใช้สำนักงานเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก ขอนแก่นได้ โครงการเหนือ เป็นศูนย์ประสานงานในเขตภูมิภาค ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม สุรินทร์ ศรีสะเกษ ที่จะรับเรื่องราวร้องทุกข์ ติดตาม ตรวจสอบ เพื่อแก้ไขปัญหา พร้อมกับขยายแนวคิด และปลูกจิตสำนึกในด้านสิทธิผู้บริโภค การขยายการทำงานเข้าสู่ภายใน โรงเรียน การรณรงค์ความปลอดภัยด้านอาหาร อีกทั้งเคลื่อนไหวในการผลักดันกฎหมายองค์การอิสระผู้บริโภคมาตรา 57 ของรัฐธรรมนูญปี 2540

กิจกรรมหลักที่เครือข่ายได้ดำเนินการมุ่งประเด็นไปที่การแก้ปัญหาที่มีผลกระทบต่อ ผู้บริโภคโดยตรง และ โดยอ้อม ทั้งด้านกฎหมาย นโยบาย การเป็นตัวแทนของผู้บริโภคเรียกร้องต่อ บริษัทเนสท์เล่ประเทศไทยเพื่อคัดค้านการผลิต และการขายอาหาร GMOs ให้แก่ผู้บริโภคชาวไทย

การเปิดศูนย์รับเรื่องราวร้องทุกข์ ที่เน้นเชิงรุก การใช้สื่อเป็นเครื่องมือ การจัดรายการวิทยุ การมีส่วนร่วมในโครงการวิทยุประชาคมจังหวัดขอนแก่น การรณรงค์เพื่อการสร้างสุขภาพ อย่างไรไม่พึ่งอาหารเสริม ความปลอดภัยด้านอาหาร การไม่ใช้สารเคมีในการผลิตอาหาร การผลิตอาหารภายในชุมชน รณรงค์ช่วยอุดหนุนร้านค้าโชห่วยในจังหวัดขอนแก่น การก่อตั้งสหกรณ์ ผู้บริโภคเพื่อการรวมกลุ่มกันซื้อ/ขายผลิตภัณฑ์ภายในกลุ่มที่สามารถบริหารจัดการต้นทุน กำหนด ควบคุม กระบวนการผลิตได้

เครือข่ายเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อ.เมือง จ.ขอนแก่น

ในปี 2540 ศูนย์สิ่งแวดล้อมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนและ เทศบาลนครขอนแก่น จัดทำค่ายแกนนำสิ่งแวดล้อมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียนได้ เรียนรู้สถานการณ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน มีนักเรียนทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา จากเขตเทศบาลนครขอนแก่นเข้าร่วมกิจกรรมฯ และเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมการเข้าค่ายแกนนำ สิ่งแวดล้อมศึกษาแล้ว กลุ่มนักเรียนจากโรงเรียนกัลยาณวัตร โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย โรงเรียน ขามแก่นนคร โรงเรียนเมืองขอนแก่น โรงเรียนท่าพระวิทยายน โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง และ วิทยาลัยเทคนิคขอนแก่น ได้รวมกลุ่มกันอย่างหลวม ๆ เพื่อที่จะดำเนินกิจกรรมในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม และได้ก่อตั้งเป็น “เครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมนครขอนแก่น” ในปี 2541

ในช่วงระยะเวลาเดียวกันนั้น เทศบาลนครขอนแก่นจัดทำโครงการ “เมืองน่าอยู่” ระดมความคิด ความร่วมมือจากผู้เข้าร่วมประชุมหลาย ๆ ภาคส่วน โดยใช้กระบวนการ A-I-C (Appreciation-Influence-Control) เป็นเครื่องมือ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมนครขอนแก่นได้เข้าร่วมในกิจกรรม และหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมแล้ว เครือข่ายได้รับสมาชิกเพิ่มขึ้นคือ นักเรียนจากโรงเรียนเทศบาลบ้านศรีฐาน โดยหลังจากนั้นก็ได้มีการจัดกิจกรรมต่อเนื่องมาโดยตลอด เน้นไปที่การรณรงค์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนตามสถานการณ์และในโอกาสต่าง ๆ เช่น กิจกรรมรณรงค์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในวันสิ่งแวดล้อมโลก กิจกรรมรณรงค์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในวันสิ่งแวดล้อมไทย ในวันสืบสานงานสืบ กิจกรรมการทำกระดาษรีไซเคิล การทำผลิตภัณฑ์จากกระดาษรีไซเคิล การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์

จากจุดเริ่มต้นที่สมาชิกรวมตัวกันจากการเข้าค่ายแกนนำสิ่งแวดล้อม ที่ได้จัดขึ้นทุก ๆ ปี ได้เกิดเป็นแรงบันดาลใจ และพลังของนักเรียนที่ต้องการสร้างแกนนำสิ่งแวดล้อมภายในแต่ละโรงเรียน การสร้างความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายและโรงเรียนระหว่างแกนนำเครือข่ายกับอาจารย์ที่ปรึกษาของเครือข่าย การสนับสนุนของรุ่นพี่ที่เป็นผู้นำกิจกรรมและคอยดูแล อำนวยความสะดวกแก่รุ่นน้องให้สามารถที่จะดำเนินกิจกรรม และสานงานต่อไปได้ สิ่งสำคัญคือ การแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันจากผู้ที่ได้รับมาจากแหล่งความรู้อื่น ๆ แล้วนำมาถ่ายทอด ร่วมแลกเปลี่ยนภายในระหว่างสมาชิก

การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นั้น เครือข่ายได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหลาย ๆ องค์กร คือ องค์กรแตรเดอซอม (Terre Des Homes: TDH) สภาก่อตั้งเด็กและเยาวชน (สอ. ดย.) Danish Cooperation for Environment and Development: DANCED องค์กรพัฒนาชุมชนเมือง (ทชม.) องค์กรบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น (อบจ. ขอนแก่น)

ชมรมชาวบ้านอนุรักษ์ลำน้ำพอง

ชมรมชาวบ้านอนุรักษ์ลำน้ำพอง ตั้งขึ้นมาก็เนื่องจากปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมจากนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ นับจากที่ได้ก่อสร้างเขื่อนอุบลรัตน์ เมื่อช่วงปี พ.ศ. 2507-2508 เพื่อการพัฒนาทางด้านพลังงานไฟฟ้าในภาคอีสาน ก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมริมสองฝั่งลำน้ำพองได้มีโรงงานอุตสาหกรรมก่อตั้งขึ้นหลายโรงงาน เช่น โรงงานกระดาษ โรงงานสุรา โรงงานน้ำตาล ซึ่งโรงงานต่าง ๆ เหล่านี้เป็นโรงงานที่มีความต้องการใช้น้ำเป็นจำนวนมากในกระบวนการผลิต แล้วมีการปล่อยน้ำเสียจากกระบวนการผลิตที่เกิดปัญหาคือ น้ำเสียจำนวนมากไหลลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติและลำน้ำพอง โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2535

เกิดปรากฏการณ์ประชากรชาติที่อาศัยในลำน้ำพองเคยเป็นจำนวนมาก แม้หน่วยงานที่รับผิดชอบของทางราชการได้ตรวจสอบและใช้ข้อกฎหมายปรับโรงงานอุตสาหกรรมที่เป็นต้นเหตุของการก่อให้เกิดปลาตายจำนวน 20,000 บาท แต่เนื่องจากโรงงานฯยอมรับจึงเสียค่าปรับเพียงกึ่งหนึ่ง และรับรองว่าจะไม่มีการปล่อยน้ำเสียลงน้ำพองอีก แต่ปัญหาเรื่องการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะยังเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นตลอด ในส่วนของโรงงานผลิตเอี๊ยะกระดาศได้จัดทำโครงการบำบัดน้ำเสียโดยการเอาน้ำเสียไปผ่านกระบวนการบำบัดแล้วนำไปใช้ใน Project green ซึ่งเป็นโครงการพื้นที่เพาะปลูกต้นยูคาลิปตัสของโรงงานผลิตเอี๊ยะกระดาศที่ใช้น้ำเสียจากกระบวนการผลิตไปปล่อยในพื้นที่เพาะปลูกต้นยูคาลิปตัส แต่เนื่องจากพื้นที่ของ Project green เป็นพื้นที่สูง ปริมาณน้ำทิ้งจากกระบวนการผลิตวันละ 20,000 ลูกบาศก์เมตร ซึ่งเป็นปริมาณที่มาก แม้จะนำไปใช้ใน Project Green แต่บางส่วนก็ไหลผ่านพื้นที่ Project green และผ่านพื้นที่เพาะปลูกของชาวบ้าน ลงสู่ลำห้วยโจด และไหลลงสู่ลำน้ำพอง สร้างความเสียหายให้กับพืชผลทางการเกษตรของชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงเป็นจำนวนมาก และยังคงเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาจนปัจจุบันนี้

นอกจากปัญหาการปล่อยน้ำเสียของโรงงานผลิตเอี๊ยะกระดาศแล้ว ปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้น คือการที่โมลาสน้ำตาลได้รั่วไหลจากกระบวนการผลิตของโรงงานน้ำตาลลงสู่ลำน้ำพอง ก่อให้เกิดความเสียหายกับลำน้ำพองอย่างมากมายมหาศาลและเป็นเวลานาน

ปัญหาน้ำพองเน่าเสียนี้ผู้ที่ได้รับผลกระทบเป็นลำดับแรกคือ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณสองฝั่งลำน้ำพองบริเวณใกล้เคียงแหล่งโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหลาย เมื่อกลุ่มชาวบ้านได้รับผลกระทบจึงได้รวมกลุ่มกันเรียกร้องต่อหน่วยงานของภาครัฐ พร้อมๆ กับจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์เฝ้าระวังน้ำพอง โดยได้รับความร่วมมือจากองค์กรพัฒนาเอกชน และสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 6 ตั้งแต่ปี 2539 และได้พัฒนาจัดตั้งเป็นชมรมชาวบ้านอนุรักษ์ลำน้ำพอง มีกิจกรรมหลักคือการฝึกอบรมอาสาสมัครเฝ้าระวังฯ ให้สามารถสังเกต เก็บตัวอย่างน้ำพอง การตรวจสอบคุณภาพของน้ำพองโดยการตรวจวัดมาตรฐานค่าการนำไฟฟ้า (EC) และสารปนเปื้อนละลายในน้ำ เมื่ออาสาสมัครผ่านการฝึกอบรมแล้วจะได้ลงพื้นที่ดำเนินการเฝ้าระวัง และเก็บตัวอย่างน้ำพองจำนวน 15 จุด เพื่อการตรวจสอบสภาพน้ำพอง จัดเก็บเป็นสถิติข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ และมีการแจ้งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเมื่อพบปัญหาสภาพของน้ำพองเปลี่ยนแปลงที่อาจจะก่อให้เกิดการเน่าเสีย โดยหน่วยงานหลักได้แก่ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 6

การดำเนินงานของเครือข่ายในการตรวจสอบคุณภาพน้ำ การเฝ้าระวัง และการแจ้งต่อหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ดำเนินการแก้ไข หรือจับกุม ผู้ละเมิดกระทำผิด หรือการทำลายสิ่งแวดล้อม นี้ ก็ได้ดำเนินการมาโดยตลอด แต่หลังจากที่นายสำเนา ศรีสงคราม ผู้นำเครือข่ายได้ถูก